

SOSYAL HİZMETLER ÖNLİSANS ÖĞRENCİLERİNİN BÖLÜMLERİNE YÖNELİK TUTUMLARI İLE GELECEK BEKLENTİLERİNİN İNCELENMESİ

Hıdır APAK¹, Muhammet Cevat ACAR²

Geliş: 25.01.2018 Kabul: 10.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.383610

Öz

Bu araştırmanın amacı, sosyal hizmetler önlisans programı öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ile gelecek beklentilerini belirlemek ve bölüme yönelik tutum ile gelecek beklentisi düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmanın örneklemini Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat, Artvin Üniversitesi Borçka Acarlar, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eruh meslek yüksekokullarında sosyal hizmetler bölümünde okuyan 299 öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak; araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyo-demografik veri formu, Tuncer (2011) tarafından geliştirilen Gelecek Beklentileri Ölçeği ve Karaca ve Gökçek Karaca (2017) tarafından geliştirilen Sosyal Hizmet Bölümüne Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın en önemli sonucu sosyal hizmetler bölümü öğrencilerinin bölüme yönelik tutumları ile gelecek beklentilerinin olumlu olduğu ve iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğudur. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin cinsiyet, medeni durum, yaş, okul ve sınıf düzeylerine göre bölüme yönelik tutum ve gelecek beklentisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sosyal hizmetler bölümüne isteyerek gelen ve bölümü kişiliğine uygun gören öğrencilerin bölüme yönelik tutumları ile gelecek beklentilerinin anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

1 Öğr. Gör, Mardin Artuklu Üniversitesi, hidirapak@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2330-3093>.

2 Dr. Öğr. Gör, Mardin Artuklu Üniversitesi, mcacar47@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4222-3101>.

Anahtar Kelimeler: Bölüme Yönelik Tutum, Gelecek Beklentisi, Önlisans, Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler.

INVESTIGATION OF SOCIAL SERVICES ASSOCIATE DEGREE STUDENTS'S FUTURE EXPECTATIONS AND ATTITUDE TOWARD THEIR DEPARTMENT

Abstract

The aim of this study is to research attitudes toward department and future expectations levels of students at the social services department; and to determine whether attitude toward department and future expectations levels show significant difference in terms of socio-demographic variables. The sampling population of the research is composed of 299 students at the social services department of Mardin Artuklu University Midyat, Artvin University Borçka Acarlar, Siirt University Sosyal Bilimler and Eruh vocational schools. In this study, socio-demographic data form prepared by the researchers, Future Expectations Scale developed by Tuncer (2011) and The Scale of Attitude towards Social Work Department developed by Karaca & Gökçek Karaca (2017) have been used as data collection tools. The most important finding of the research is that attitudes toward department and future expectations among students positive significant relationship has been identified. According to the results of the research, while attitude toward department and future expectation levels of students have not been found significant discrepancy depending on their gender, marital status, age, university and class levels. It has been observed that the future expectation and attitude toward department scores of students who choose this department willingly and approve to personality are significantly higher than other students.

Keywords: Attitude Towards Department, Future Expectations, Associate Degree, Vocational School, Social Services.

GİRİŞ

Sosyal hizmet; sosyal adalet, insan hakları, toplumsal sorumluluk ve farklılıklara saygıyı merkeze alan, refah seviyesinin yükseltilmesi için toplumsal değişimi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlenmeyi ve özgürleşmeyi destekleyen ve aynı zamanda insan davranışı ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak, insanların çevreleriyle etkileşime girdikleri noktalara müdahale eden bir meslektir (IFSW, 2012). Bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmet, dünyada yaşanan sosyal ve ekonomik değişimlere paralel yeni boyutlar ve alanlar kazanmakta ve diğer disiplinlerle karşılıklı etkileşim içerisinde kendini geliştirmektedir (Acar ve Duyan, 2003: 18).

Sosyal hizmet, uygulamalarını daha etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek adına diğer disiplinlerle oluşturulmaya çalışılan etkileşim hem profesyonel hem de yardımcı meslekler bağlamında gerçekleşebilmektedir. Profesyonel bağlamda psikoloji, sosyoloji, tıp vb. alanlarda yaşanan etkileşim doyurucu seviyededir, ancak temel amacı, bir başka mesleğe destek olmak olan yardımcı meslekler bağlamında ara elemanlardan alınan desteğin pek de doyurucu ol(a)madığı ifade edilebilir.

Türkiye’de geçmişten bugüne sosyal hizmetler alanında yardımcı mesleklerden alınabilecek yardımın önemi göz ardı edilmiş ve etkileşim minimum seviyelerde kalmıştır. Ancak bu durum oldukça geniş olan sosyal hizmetler alanında yardımcı meslek gruplarına ve ara elemanlara ihtiyaç durumunu değiştirmemiştir. Tam da bu noktada meslek yüksekokulu (MYO) bünyesinde kurulan sosyal hizmetler önlisans programları, sosyal hizmet alanlarında var olan boşluğu doldurmak adına nitelikli ara eleman yetiştirmeyi amaçlayan eğitim birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem sosyal hizmet alanlarının ve sosyal sorunların çokluğu hem de nitelikli işgücünün azlığı yetişmiş ara elemanların varlığını zorunlu kılmaktadır (Şeker, 2012; Tomanbay, 2011; Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programları Çekirdek Eğitim Programı ve Güncel Konular Çalıştayı Sonuç Raporu, 2017; Yarcı ve Alpman, 2015).

Türkiye’de Yükseköğretim Sistemini düzenleyen 2547 sayılı Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 1981) yasasında MYO; “belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, önlisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumu” olarak tarif edilmiştir. Günümüzde iş alanlarının ihtiyaç duyduğu, yeterli bilgi ve beceriye sahip ara elemanların yetiştirilmesi amacıyla kurulmuş olan MYO’larda (Alkan vd., 2014) var olan sosyal hizmetler önlisans programının sosyal hizmetlerin örgütlenmesi ve uygulanmasında gereksinim duyulan nitelikli yeni ara elemanlar yetiştirmeyi amaçladığı ifade edilebilir. Ayrıca ara elemanların sosyal hizmet mesleğinin gerektirdiği temel bilgi ve beceriye sahip olabilmeleri için MYO’larda verilecek eğitimlere ihtiyaçları kaçınılmazdır (Yarcı ve Alpman, 2015). Sosyal hizmet 4 yıllık lisans eğitimi, öğrencilerin birey, aile, grup ve topluma yönelik yapılacak çalışmalarda etkili profesyoneller olmasını hedeflerken (Mavili Aktaş, 2011: 73), meslek yüksekokullarında var olmaya başlayan sosyal hizmetler eğitimi ise, 2 yıllık önlisans programıyla öğrenim gören öğrencilerin sosyal hizmetler alanlarında etkili ve yetişmiş ara elemanlar olmasını hedeflemektedir.

Türkiye’de ilk defa 2008 yılında yükseköğretim düzeyinde Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde sosyal hizmetler önlisans programı kurulmuş ve ilk mezunlarını 2011 yılında vermiştir (Çay, 2011; Tomanbay, 2011). Örgün eğitim bağlamında ise 2011 yılında Yalova Üniversitesi Çınarcık MYO’da sosyal hizmetler programı kurulmuştur (Köktaş, 2017).

2017 OSYM tercih kılavuzundan alınan bilgilere göre de Türkiye’de 39’u örgün, 3’ü açıköğretim modeliyle toplam 42 üniversite önlisans sosyal hizmetler bölümlerine öğrenci almaktadır. Önlisans sosyal hizmetler programlarının kontenjan sayısı ise on üç bini geçmiştir. Sosyal hizmetler önlisans bölümlerinin giderek artması ve bölümlerin artmasıyla mezun sayısındaki artış beraberinde sosyal hizmetler önlisans öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarını ve gelecek beklentilerinin nasıl olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Sosyal hizmetler (social services) alanında ara eleman olarak istihdam edilecek sosyal hizmetler önlisans bölümü öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ve beklentilerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Öğrencileri bir mesleğe yönelik tutumları “onların o mesleğe nasıl yaklaştıklarını, o konudaki mesleki yeterliklerini, performanslarını, bilgi edinme isteklerini ve ilgilerini” belirleyebilmektedir (Karaca ve Gökçek Karaca, 2017). Önlisans sosyal hizmetler bölümü öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarının bilinmesi, hem bölümlerin daha iyi seviyelere gelmesini sağlaması hem de bölüme yönelik olumlu tutum geliştirmelerine ortam sağlayacak olanakların sunulabilmesi bakımından da önemlidir. Ayrıca öğrencilerin bölüme yönelik tutumlarının bilinmesi, gelecek beklentileri hakkında da çıkarımlar sunabilmektedir.

Gelecek beklentisi, bireylerin ilgi, görüş ve kaygılarını içine alan bilişsel haritalardır (Şimşek, 2012). Aynı zamanda bireylerin, gelecekte nasıl, nerede, kimlerle vb. olmak istemelerine bağlı olarak, bireysel ve toplumsal yaşamdan istedikleri (İkizoğlu, vd., 2007) de gelecek beklentisini şekillendirmektedir. Üniversite çağı, öğrenciler için geleceği planladıkları ve yaşam kararlarını aldıkları önemli bir dönüm noktası olabilmektedir. Gelecek tasarımı iyi yapamayan ve beklentilerini gerçekleştiremeyen öğrencilerin ümitsizlik duygusu yaşamaları, stresli olmalarının muhtemel (Tuncer, 2011) olduğu, gelecek planlarını iyi yapan ve beklentilerini gerçekleştirmeye çalışan üniversite öğrencileri için ise hayatın daha olumlu olduğu ifade edilebilir.

Sosyal hizmetler önlisans mezunu ara elemanların yaşadıkları makro (meslek ve görev tanımlamasının net olmaması), mezo (eğitim ve istihdam işbirliğinin olmaması) ve mikro (bireysel motivasyon eksikliği) düzeydeki sorunlar (Yarcı ve Alpman, 2015) da gelecek beklentisini etkileyebilmektedir. Sosyal hizmetler ön lisans programı mezunlarına mesleki kimlik açısından verilecek unvan ve konum hususunda net bir çalışma olmaması öğrencilerin kim olduğu, mezunların hangi unvanı aldıkları, hangi alanlarda çalıştıkları, hangi görevleri yerine getirdikleri gibi sorulara net cevap verilmesini zorlaştırmaktadır (Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programları Çekirdek Eğitim Programı ve Güncel Konular Çalıştayı Sonuç Raporu, 2017). Mesleki ve görev tanımlaması olmayan, öğrenim sürecinden mesleki yeterliliklerden yoksun olan ve atama, iş imkânları vb. olanakların zayıf olması

öğrencilerin gelecek beklentilerinde etkiler oluşturabilmektedir. Diğer taraftan mesleki tutumun öğrencilerin gelecek beklentilerini nasıl etkilediği tam olarak bilinmemektedir.

Bu varsayımlardan hareketle araştırmanın temel amacı, meslek yüksekokulu sosyal hizmetler programlarında eğitim gören öğrencilerin mesleki tutumlarını ve gelecek beklentilerini çok boyutlu olarak incelemektir. Araştırmanın alt amaçları ise şöyle ifade edilebilir:

- Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
- Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları nelerdir?
- Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin gelecek beklentileri nasıldır?
- Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ile gelecek beklentileri sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Türkiye’de meslek yüksekokullarında okuyan sosyal hizmetler programı öğrencilerine yönelik bölümlerine yönelik tutumları ve gelecek beklentisi ile ilgili akademik bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Ayrıca doğrudan sosyal hizmetler önlisans bölümünde okuyan öğrencilere yönelik yapılan sadece bir akademik çalışmaya (Aktu ve Varol, 2017) rastlanılmıştır. Bu açıdan yapılan araştırmanın hem sosyal hizmetler önlisans bölümünde okuyan öğrencilerle yapılan ilk çalışmalardan biri olması hem de gelecek beklentisi ve mesleki tutuma yönelik bir ilişkiye odaklanması açısından çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışma ile bu bilgi boşluğunun doldurulması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı bir alan araştırmasıdır. Tarama modeli “bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel veya numerik olarak betimlenmesi” (Creswell, 2014: 155) olarak tanımlanmıştır. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalardır (Karasar, 2009: 81). Bu araştırmada sosyal hizmetler önlisans öğrencilerinin mesleki tutumları, gelecek beklentisi düzeyleri ve ikisi arasındaki ilişkinin düzeyinin belirlenmesi amaçlandığından ilişkisel tarama modelinin kullanılması uygun görülmüştür.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2017- 2018 eğitim- öğretim yılında üç farklı üniversitenin dört meslek yüksekokulunda bulunan sosyal hizmetler programlarında öğrenim gören tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, tüm evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak verilerin toplandığı tarihte okulda bulunmayan, çalışmaya katılmayı kabul etmeyen ve veri toplama araçlarını eksik dolduran öğrenciler kapsam dışı bırakılarak 299 öğrenci üzerinden veri analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyo Demografik Veri Formu: Katılımcılara ait bazı demografik bilgileri betimlemek amacı ile hazırlanan bu formda katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, okudukları okul, sınıf düzeyi, bölümü tercih sırası, iş bulma kaygısı yaşama durumu, okuduğu bölümü kişiliğine uygun görme durumu ve bölüme isteyerek gelip gelmeme durumu gibi temel bilgilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gelecek Beklentileri Ölçeği: Tuncer (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 14 maddeden oluşan 5’li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek tek faktörlü bir yapı göstermektedir. 430 öğrenciyle yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısını .84 bulunmuştur. Bu çalışmada ise gelecek beklentisi ölçeğinin Cronbach Alpha değeri .77 olarak bulunmuştur. Bu bulgulara bakılarak ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Sosyal Hizmet Bölümüne Yönelik Tutum Ölçeği (SHBYTÖ): Karaca ve Gökçek Karaca (2017) tarafından Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğrenim gören 144 öğrenciyle yapılan çalışmada geliştirilmiştir. Beşli likert tipinde olan ölçek tek boyuttan ve 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alpha değeri .86 olarak bulunmuştur. Sosyal hizmetler önlisans öğrencileriyle yapılan bu çalışmada da SHBYTÖ’nin Cronbach Alpha değeri .863 olarak hesaplanmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucundan ölçeğin sosyal hizmetler önlisans okuyan öğrencilerinin bölüme yönelik tutumlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulamadan elde edilen veriler SPSS paket programının 20.0 versiyonunda düzenlenmiş ve aynı programla analiz edilmiştir. Analizde frekans ve yüzde dağılımları ile bağımsız değişkenli t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Veriler Ekim-Aralık 2017 tarihleri arasında öğrencilerle anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama aşamasında, katılımcılar soru kâğıdına iliştirilmiş bilgilendirilmiş onam aracılığıyla araştırmanın amacı ve kapsamı, süreç ve araştırmacılar hakkında bilgilendirilmiştir.

BULGULARIN YORUMU

Bu kısımda araştırmamızın bulguları tablolar şeklinde verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin sosyo-demografik bilgilerinin yanında gelecek beklentileri ve bölüme yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından irdelenmiştir. Günümüze kadar sosyal hizmetler önlisans öğrencileriyle ilgili sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu nedenle araştırma bulguları, sosyal hizmet lisans öğrencilerinin yanı sıra başka bölüm öğrencilerinin görüşlerinin belirlendiği araştırma sonuçları üzerinden de tartışılmıştır

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bazı Betimleyici Bilgiler

Değişken	N	%	Değişken	N	%
Cinsiyet			Sınıf		
Kadın	254	84,9	1. Sınıf	150	50,2
Erkek	45	15,1	2. Sınıf	149	49,8
Medeni Durum	N	%	Yaş	N	%
Evli	4	1,3	17 ve altı	1	0,3
Bekar	293	98	18	42	14
Boşanmış	2	0,7	19	115	38,5
Okul	N	%	20	84	28,1
Midyat MYO	49	16,4	21	28	9,4
Eruh MYO	73	24,4	22	14	4,7
Siirt Sosyal Bilimler MYO	97	32,4	23 ve üstü	15	5
Borçka Acarlar MYO	80	26,8	Toplam	299	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, medeni durum, okul, yaş ve sınıf değişkenlerine ilişkin betimleyici bilgiler Tablo-1’de verilmiştir. Tabloya bakıldığında araştırma kapsamındaki öğrencilerin büyük bir kısmının kız öğrencilerden (%84,9) oluştuğu görülmektedir. Bu bulgu ile 2016-2017 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri sosyal hizmetler programını tercih eden öğrencilerin cinsiyet dağılımı ile paraleldir. İstatistikler incelendiğinde sosyal hizmetler önlisans programını en fazla tercih edenlerin yaklaşık %80 oranında kadımlar (kadın: 129.569, erkek: 36.724) olduğu göze çarpmaktadır (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2017). Bu durumun en önemli nedenlerinden biri sınavsız geçiş veya ek puan avantajıyla kız meslek liselerinde okuyan kız öğrencilerin programı daha fazla tercih etmesidir. Bir diğer neden olarak da, kadınların Avrupa ve ABD’ye benzer bir durum olarak ülkemizde sosyal hizmet bölümü de dâhil olmak üzere yardım edici bölüm ve meslekleri daha çok tercih ediyor olmaları (Acar ve Apak, 2017) gösterilebilir.

Katılımcılarının çok büyük bir kısmının bekâr (%98) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%90,3) 17-21 yaş aralığında olduğu ve liseyi bitirir bitirmez sosyal hizmetler programına devam ettiği ifade edilebilir.

Çalışma kapsamındaki öğrencilerin 49'u (%16,4) Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat MYO Sosyal Hizmetler programında, 73'ü (%24,4) Siirt Üniversitesi Eruh MYO Sosyal Hizmetler Programında, 97'si (%32,4) Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Sosyal Hizmetler Programında ve 80'i (%26,8) Artvin Çoruh Üniversitesi Borçka Acarlar MYO Sosyal Hizmetler Programında öğrenim görmektedir. Öğrenci sayısındaki dağılım programların kontenjanlarıyla ilişkilidir. Midyat MYO'nun 2017 yılı kontenjanı 30, Borçka MYO'nun 60, Eruh MYO'nun 60 ve Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'nun (birinci ve ikinci öğretim dahil) kontenjanı 75'dir (ÖSYM, 2017). Öğrencilerin okudukları sınıf düzeyi birbirine oldukça yakındır. Katılımcıların %50,2'si 1. sınıfa, %49,8'i ise 2. sınıfa devam etmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin Gelecek Beklentilerine İlişkin Veriler

N	Min.	Max.	Ortalama	S
299	28	69	53,88	7,12

Gelecek beklentisi ölçeğinden alınabilecek en düşük puanın 14, en yüksek puanın 70 olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırmaya katılan öğrencilerin gelecek beklentisinden aldıkları puanların ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Bu durum, sosyal hizmetler programında okuyan öğrencilerin gelecek beklentilerinin olumlu olduğunu göstermektedir. Bu çalışma Kaya ve Göktolga'nın (2014) üniversite öğrencilerinin geleceğe umutla baktığını, iyi bir iş ve rahat bir hayata ulaşabileceklerine dair inanç taşıdıkları bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Gelecek beklentisinin bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, bağımsız değişken t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bu analizlerin sonuçlarına göre, gelecek beklentisi ile cinsiyet, medeni durum, yaş, okul ve sınıf değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). Bu bulgu birçok çalışmayla (Akbaşlı vd., 2017; Akbolat ve Karakaya, 2016; Güler-Edwards ve İmamoğlu, 2007; Kaya ve Göktolga, 2014; Koçyiğit, 2014; Uygur ve Yanpar Yelken, 2017; Uzunbacak vd., 2017;) paralellik göstermektedir. Bazı çalışmalarda ise (Tuncer, 2011; Üzümlü ve Uçkun, 2015) cinsiyet ve gelecek beklentisi arasında anlamlı fark bulunmuştur. Tunceli Meslek Yüksekokulunun farklı bölümlerinde öğrenim gören 430 öğrenciyle yapılan çalışmada öğrencilerinin gelecek beklentileri ile cinsiyet değişkeni arasında kız öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmuştur (Tuncer, 2011).

Tablo 3: Öğrencilerin Bölüme İlişkin Tutumlarına İlişkin Veriler

N	Min.	Max.	Ortalama	S
299	8	30	24,44	5,14

Altı maddeden oluşan bölüme ilişkin tutum ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 30'dur. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin bu ölçekten aldıkları ortalama puan 24,44 olup bu puan olumlu bir tutuma işaret etmektedir. Buna göre sosyal hizmetler programında okuyan öğrencilerin mesleğe ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğu söylenebilir. Ayrıca bölüme karşı olumlu tutum sergileyen ve benimseyen öğrencilerin meslek hayatlarında da daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Tezel ve Arslan'ın (2002) Sağlık Yüksekokulu öğrencileri ile yaptığı çalışmada da araştırmamıza benzer olarak öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%78) seçtikleri meslek hakkında olumlu görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bölüme ilişkin tutumun bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t testi ve ANOVA analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizlerin sonuçlarına göre, bölüme yönelik tutum ile cinsiyet, medeni durum, yaş, okul ve sınıf değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4: Gelecek Beklentisi İle Mesleğe İlişkin Tutum Arasındaki İlişki

	Ortalama	S	N	Pearson Correlation	Sig.
Gelecek Beklentisi	53,88	7,12	299	,317	,000
Mesleğe İlişkin Tutum	24,44	5,14			

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları bölüme ilişkin tutumları ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının sınanması amacıyla iki ölçek arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Tablo 4'te de görüldüğü gibi iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki (.317) bulunmaktadır ve bu ilişkinin anlamlı bir düzeyde (.000) olduğu görülmektedir. Bu durum, sosyal hizmetler programı öğrencilerinin gelecek beklentileri ile okudukları bölüme ilişkin sahip oldukları tutumların birbiriyle ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuç, birçok faktörden dolayı beklenen bir durumdur.

İş bulma olanağı, ilgi, beceri ve değerlerine uygunluk gibi pek çok faktörün etkisiyle verilen bölüm tercihinin sonrasında, üniversite öğrencisi seçtiği bölüme karşı olumsuz bir tavır sergiliyorsa, gelecek beklentisi de daha belirsiz olabilmektedir. Dolayısıyla, uygun mesleki tercihler yapmış öğrencilerin, geleceklerine yönelik olumlu beklentiler içinde olmalarının (Tuncer, 2011) beklenen bir sonuç olduğu anlaşılmaktadır.

Yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalarda gelecek beklentisi ile bölüme yönelik tutum arasındaki ilişkiyi sosyal hizmetler önlisans öğrencileri düzeyinde inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak farklı alanlardaki üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda araştırmamıza benzer sonuçlara rastlanılmıştır. Koçyiğit'in (2014) çalışmasında üniversite öğrencilerinin geleceğe yönelik tutumlarının mesleğe ait olma düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Öğrencilerin geleceğe yönelik tutumları dikkate alındığında mesleğe ait olma düzeyi yüksek olan öğrencilerin geleceğe yönelik olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Tercih Sırası İle Gelecek Beklentisi ve Bölüme İlişkin Tutum Arasındaki İlişki

	Tercih Sırası	N	%	Ortalama	F	Sig.
Gelecek Beklentisi	Sınavsız geçiş	28	9,36	53,60	,470	,703
	1.sıra	110	36,78	53,48		
	2-10. sıra	109	36,45	54,53		
	11. ve üzeri sıra	52	17,41	53,53		
	Toplam	299	100	53,88		
Mesleğe İlişkin Tutum	Sınavsız geçiş	28	9,36	25,21	2,696	,046
	1.sıra	110	36,78	25,02		
	2-10. sıra	109	36,45	24,48		
	11. ve üzeri sıra	52	17,41	22,71		
	Toplam	299	100	24,44		

Tablo-5'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin %36,9'u sosyal hizmetler programını birinci sırada, % 17,4'ü 11 ve üzeri tercih sıralamasında tercih etmiştir. Bu bulgular öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilinçli ve istekli olarak sosyal hizmetler bölümünü tercih ettiklerini düşündürmektedir. Katılımcıların %9,4'ü ise sınavsız geçişle sosyal hizmetler programına kayıt yaptırmıştır. Bu sayının geçmiş yıllara oranla daha az çıkmasının temel sebebi 9 Aralık 2016 tarihli ve 6764 sayılı kanun ile meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin sınavsız geçişle önlisans programlarına yerleştirilmeleri kaldırılmış olmasıdır. 2017 yılından itibaren öğrencilerin merkezi sınavdan almış oldukları puanlara ilave edilecek ortaöğretim başarı puanına eklenecek katsayı hesaplaması üzerinden puanla yerleştirilmişlerdir. Bu açıdan 1. sınıflar içinde sınavsız geçişle gelen öğrenci bulunmamaktadır.

Tercih sırasının öğrencilerin gelecek beklentileri ve bölüme ilişkin tutumlarını etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi amacıyla ANOVA kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin bölümü tercih etmeleri ile gelecek beklentileri ara-

sında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > .05$). Ancak bölüme ilişkin tutum ile tercih sırası arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bu ilişkinin hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için Tukey HSD, Scheffe ve LSD testleri yapılmıştır. Her üç testte de sosyal hizmetler programını birinci sırada seçen öğrencilerin bölüme ilişkin tutumları bu bölümü 11. ve üzeri sırada seçenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu durum, sosyal hizmetler ön lisans programını 1. sırada tercih eden öğrencilerin bölüme ilişkin tutumlarının, 11. ve üzeri sırada tercih eden öğrencilere göre daha olumlu olduğunu göstermektedir. İlk tercihinde sosyal hizmetler programını yazan öğrencilerin bu bölüme isteyerek geldikleri söylenebilir. Dolayısı ile bölüme yönelik tutumlarının yüksek olması beklenebilen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Tablo 6: Bölüme İsteyerek Gelme İle Gelecek Beklentisi ve Bölüme İlişkin Tutum Arasındaki İlişki

	Bölüme İsteyerek Gelme	N	%	Ortalama	t	Sig
Gelecek Beklentisi	Evet	257	85,95	54,42	3,283	,001
	Hayır	42	14,05	50,59		
Mesleğe ilişkin Tutum	Evet	257	85,95	25,63	12,112	,000
	Hayır	42	14,05	17,14		

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin büyük bir kısmı (%85,95) bu bölüme isteyerek gelmişlerdir. İsteksiz olarak bölüme devam edenlerin oranı ise %14,05'dir. İstekli olarak bölüme devam edenlerin oranı yüksek olsa da isteksizce devam edenlerin oranlarının fazlalığı da düşündürücüdür. Sosyal hizmet lisans öğrencileriyle yapılan çalışmalarda (Acar ve Apak, 2017; Erbay ve Sevin, 2013; Erbay vd., 2013) da araştırmamıza benzer bir tablo karşımıza çıkmakta ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun bölüme isteyerek geldiği tespit edilmiştir.

Bölüme isteyerek gelme ile gelecek beklentisi ve bölüme ilişkin tutum arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının sınanması amacıyla t testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, bölüme isteyerek gelme hem gelecek beklentisinin hem de bölüme ilişkin tutumun anlamlı bir yordayıcısıdır. Sosyal hizmetler ön lisans programını isteyerek tercih eden öğrencilerin gelecek beklentileri ve mesleğe ilişkin tutumları bölüme isteyerek gelmeyen öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 7: İş Bulma Kaygısı İle Gelecek Beklentisi ve Bölüme İlişkin Tutum Arasındaki İlişki

	İş Bulma Kaygısı	N	%	Ortalama	F	Sig.
Gelecek Beklentisi	Evet	221	73,91	53,61	2,489	,085
	Hayır	44	14,71	56,02		
	Kararsız	34	11,38	52,91		
	Toplam	299	100	53,88		
Mesleğe İlişkin Tutum	Evet	221	73,91	23,86	5,582	,004
	Hayır	44	14,71	26,18		
	Kararsız	34	11,38	25,97		
	Toplam	299	100	24,44		

Mezuniyet sonrasında iş bulabilmek öğrencilerin büyük bir çoğunluğu için ciddi bir kaygı nedenidir. Bu durumun sosyal hizmetler önlisans öğrencileri için de geçerli olup olmayacağını öğrenmeye yönelik sorulan soruda öğrencilerin büyük bir kısmı (%73,91) iş bulma kaygısı yaşamamaktadır. Öğrencilerin bir kısmı (%14,71) iş bulma kaygısı taşıdığını belirtmiş, bir kısmı (%11,38) ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin büyük bir kısmının istihdam olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ile yakından ilişkilidir. Öğrencilerin büyük bir kısmının iş bulma kaygısı yaşamaması durumu istihdam anlamında pek de öyle değildir. Mezun olan öğrencilerin atanma prosedürlerinin belirsizliği başta olmak üzere KPSS sürecinde belli bir kategori içerisinde değerlendirilmemeleri çalışma sahasında ciddi bir belirsizlik içermektedir (Yarcı ve Alpman, 2015). Aynı zamanda bu durum birçok mezunun iş bulamaması anlamına gelmektedir.

Sosyal hizmetler ön lisans programında okuyan öğrencilerin iş bulma kaygısı yaşama ma durumu ile bu öğrencilerin gelecek beklentileri ve mesleğe ilişkin tutumlarının ilişkisini belirlemek amacıyla ANOVA kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin iş bulma kaygısı yaşama durumları ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > .05$). Ancak mesleğe ilişkin tutum ile iş bulma kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bu ilişkinin hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için Tukey HSD, Scheffe ve LSD testleri yapılmıştır. Her üç testte de iş bulma kaygısı yaşayan öğrencilerin mesleğe ilişkin tutum puanlarının, iş bulma kaygısı yaşamayan öğrencilerin puanlarına göre daha düşük olduğu bulgulanmıştır. Bu durum, iş bulma kaygısı yaşamayan öğrencilerin mesleğe ilişkin daha olumlu bir tutuma sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Öztürk ve İlman'ın (2015) çalışmalarında da öğrencilerin bölümü tercih etme nedenlerinden en önemlisinin mezun olunca iş bulma beklentisi olduğu, yaklaşık olarak yarısının okudukları üniversiteden ve bölümden memnun oldukları belirlenmiştir.

Tablo 8: Okuduğu Bölümü Kişiliğine Uygun Görme İle Gelecek Beklentisi ve Bölüme İlişkin Tutum Arasındaki İlişki

	Bölümü Kişiliğe Uygun Görme	N	%	Ortalama	F	Sig.
Gelecek Beklentisi	Evet	262	87,62	54,43	9,681	,000
	Hayır	5	1,67	43,00		
	Kararsız	32	10,71	51,06		
	Toplam	299	100	53,88		
Mesleğe İlişkin Tutum	Evet	262	87,62	25,23	37,329	,000
	Hayır	5	1,67	12,00		
	Kararsız	32	10,71	19,93		
	Toplam	299	100	24,44		

Çalışma kapsamındaki öğrencilerin çok büyük bir kısmı (%87,62) okuduğu bölümü kişiliğe uygun görmektedir. Sosyal hizmetler programını kişiliğine uygun görmeyen az sayıda (%1,67) öğrenci bulunmaktadır. Katılımcıların bir kısmı (%10,71) ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin okudukları bölümü kişiliklerine uygun görüp görmemeleri ile gelecek beklentileri ve mesleğe ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ANOVA kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin gelecek beklentisi düzeyleri, öğrencilerin okudukları bölümü kişiliklerine uygun görüp görmeme ile ilişkilidir. Bu ilişkinin hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Tukey HSD, Scheffé ve LSD testleri yapılmıştır. Bu testlerin sonuçlarına göre okuduğu bölümü kişiliklerine uygun gören öğrenciler, bölümü kişiliklerine uygun görmeyen ve kararsız öğrencilerden; kararsız öğrenciler de bölümü kişiliklerine uygun görmeyen öğrencilerden daha olumlu gelecek beklentisine sahiptir. Güleri (1999) çalışmasında, üniversite gençliğinin gelecek beklentisi üzerinde yetenek ve beceri düzeylerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Şanlı ve Saraçlı'nın (2015) üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerinde etkili olan faktörlerin analizini amaçlayan çalışmalarının sonuçlarına göre bireyin kişilik özelliklerinin gelecek beklentisi üzerindeki en önemli faktördür.

Benzer bir durum bölüme ilişkin tutum puanlarında da görülmektedir: Okuduğu bölümü kişiliklerine uygun gören öğrencilerin mesleğe ilişkin tutumları, bölümü kişiliklerine uygun görmeyen ve kararsız öğrencilerden; kararsız öğrencilerin mesleğe ilişkin tutumları da bölümü kişiliklerine uygun görmeyen öğrencilerden daha olumludur.

SONUÇ

Sosyal hizmetler alanlarına (yoksulluk, yaşlılık, engellilik, işsizlik gibi) ara eleman yetiştirme amacıyla meslek yüksekokullarında kurulan sosyal hizmetler programlarında öğrencilerin sahip oldukları bölüme yönelik tutumlarının ve gelecek beklentilerinin belirlenmesinin önemli bir veri olacağı değerlendirilmektedir. Literatür araştırması esnasında görülmüştür ki ülkemizde sosyal hizmetler önlisans ile ilgili araştırma sınırlılığı vardır.

Buradan hareketle bu araştırma önlisans sosyal hizmetler programı öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi ve bu tutum ve beklentiyi etkileyen bazı değişkenleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma; dört üniversitenin meslek yüksekokullarında okuyan sosyal hizmetler programı öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarının ülkemizde önlisans sosyal hizmetler literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın en önemli sonucu sosyal hizmetler bölümü öğrencilerinin bölüme yönelik tutumları ile gelecek beklentilerinin olumlu olduğu ve iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğudur. Gelecek beklentisi ve bölüme yönelik tutum ortalamalarının öğrencilerin genelinin bölüme bakış ve gelecek beklentisi anlamında iyimser olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin cinsiyet, medeni durum, yaş, okul ve sınıf düzeylerine göre bölüme yönelik tutum ve gelecek beklentisi arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tercih sırasının öğrencilerin gelecek beklentileri ve bölüme ilişkin tutumlarını etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin bölümü tercih etmeleri ile gelecek beklentileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış, ancak bölüme ilişkin tutum ile tercih sırası arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İlk tercihinde sosyal hizmetler programını yazan öğrencilerin bu bölüme yönelik daha olumlu bir tutum sergiledikleri ifade edilebilir.

Sosyal hizmetler bölümüne isteyerek gelen ve bölümü kişiliğine uygun gören öğrencilerin bölüme yönelik tutumları ile gelecek beklentilerinin anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak şu öneriler sunulabilir:

- Tüm bu sonuçların genellenebilmesi ve desteklenmesi için farklı sosyal hizmetler programlarında benzer çalışmalar yapılmalıdır.

- Bu çalışma sadece sosyal hizmetler öğrencilerinin bölüme yönelik tutumları ve gelecek beklentilerini ortaya koyma açısından sadece bir başlangıçtır. Daha sonra yapılacak çalışmalarla sosyal hizmetler programı öğrencilerinin profili, mesleki

beklentileri, bölümün ve üniversitenin fiziki şartlarından, bölüm yönetiminden, öğretim elemanlarından beklentilerinin neler olduğu vb. yeni çalışmalar ortaya konulabilir.

• Araştırma nicel yöntemle ele alınmıştır. Nitel veya karma desen araştırmalarıyla daha derinlemesine çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Hakan ve Çamur Duyan, Gülsüm (2003), “Dünyada Sosyal Hizmet Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 14, Sy. 1, ss. 1-19.
- ACAR, Muhammet Cevat ve Apak, Hıdır (2017), “Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Özgeçelik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 28, Sy. 1, ss. 93-112.
- AKBAŞLI, Sait, Kubilay, Sevda ve Durnalı, Mehmet (2017), “Önlisans Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri İle Akademik Motivasyonlarının İncelenmesi”, *Journal of Human Sciences*, C. 14, Sy. 4, ss. 4678-4693.
- AKBOLAT, Mahmut ve Karakaya, Fatma (2016), “Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Geleceğe Yönelik Tutumlarına Etkisi Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Örneği”, *Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi III. Uluslararası İşletme Öğrencileri Kongresi*, Editörler: Adem Akbıyık, Kamil Taşkın, Kürşat Çapraz, Kongre Kitabı II. Cilt, ss.181-197.
- AKTU, Yahya ve Varol, Bedrettin (2017), “Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü Öğrencilerinin Psikolojik Şiddet Kavramına Yönelik Algıları”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sy. 8, ss.133-154.
- ALKAN, Reha Metin, Suiçmez Menderes, Aydınkal Mehmet, Şahin Menekşe (2014), “Meslek Yüksekokullarındaki Mevcut Durum: Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 4, Sy. 3, ss. 133- 140.
- CRESWELL, John. W. (2014), *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*, Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık.
- ÇAY, Murat (2011), “Açık Öğretim Fakültesi (2Yıllık) Sosyal Hizmet Bölümü Hakkında Genel Bilgiler ve Sık Sorulan Sorular”, <http://goo.gl/MV2wXU>, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2017).
- ERBAY, Ercüment ve Sevin, Çağrı (2013), “Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet 4. Sınıf Öğrencilerinin Eğitim Süreçlerine ve Gelecekteki Meslek Yaşamlarına İlişkin Görüşleri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 24, Sy. 1, ss. 25-39.
- ERBAY, Ercüment, Adıgüzel, İlkay Başak ve Akçay, Sinan (2013), “Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Sosyal Hizmet Uygulaması Dersleri Kapsamında Uygulama Yürütecekleri Kurumları Tercih Etme Süreçleri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 24, Sy. 2, ss. 95-107.
- GÜLER-EDWARDS, Ayça ve İmamoğlu, E. Olcay (2007), “Geleceğe İlişkin Yönelimlerde Benlik Tipine Bağlı Farklılıklar”, *Türk Psikoloji Dergisi*, C. 22, Sy. 60, ss. 115-132.
- GÜLERİ, Müzeyyen (1999), “Üniversiteli ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri”, *Kriz Dergisi*, C. 6, Sy. 1, ss. 55-65.

- IFSW (2012), "Definition of Social Work", <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2017.
- İKİZOĞLU, Musa, Önal-Dölek, Bilge ve Gökçearslan-Çıfci, Elif (2007), "Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 18, Sy. 2, ss. 21-36.
- KARACA, Erol ve Gökçek Karaca, Nuray (2017), "Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Bölümlerine Yönelik Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Ölçek Çalışması", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, C. 2, Sy. 1, ss.16-22.
- KARASAR, Niyazi (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- KAYA, Murat ve Göktoğa, Ziya Gökalp (2014), "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli ve Chaid Analizi İle Belirlenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, I, ss. 127-139.
- KOÇYİĞİT, Melike (2014), *Cinsiyete ve Ait Olma Düzeylerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Geleceğe Yönelik Tutumları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- KÖKTAŞ, Mahmut Sami (2017), "Program Tanıtımı", <http://www.yalova.edu.tr/tr/icerik/5194/3051/program-tanitimi.aspx>, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017.
- MAVİLİ AKTAŞ, Aliye (2011), "Profesyonelliğin Gelişimi Kimi Etik Tartışmalar", *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2011: 50.Yılında Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi: Sorunlar, Öncelikler ve Hedefler*, Ankara, Sosyal Hizmet Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.
- ÖSYM. (2017), "ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/LYS/KONTENJANKILAVUZ18072017.pdf>, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2017.
- ÖZTÜRK, Zekai ve İlman, Ebrar Z. (2015), "Sağlık Yönetimi ve İşletmeciliği Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Bölümü Tercih Nedenleri ile Beklenti ve Motivasyon Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 8, Sy. 1, ss. 71-93.
- SOSYAL HİZMETLER ÖN LİSANS PROGRAMLARI ÇEKİRDEK EĞİTİM PROGRAMI VE GÜNCEL KONULAR ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU (2017), 7-8 Nisan 2017, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğirdir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Isparta, <http://www.sosyalhizmetokullari.org/OnLisansSHProgCalistaySonucRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 17 Kasım 2017.
- ŞANLI, Tuba ve Saraçlı, Sinan (2015), "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Analizi", *KAÜ İİBF Dergisi*, C.6 Sy. 11, ss. 25-36.
- ŞEKER, Aziz (2012), *Sosyal Hizmete Giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2533, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1504.
- ŞİMŞEK, Hüseyin (2012), "Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri ve Gelecek Beklentilerini Etkileyen Faktörler", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, C. 5, Sy. 1, Sy. 90-109.
- TEZEL, Ayfer ve Arslan, Sevban (2002), "Erzurum Sağlık Yüksekokulu 1. Sınıf Öğrencilerinin Mesleklerini Seçmeye ve Mesleğe İlişkin Görüşleri", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C. 5, Sy. 2.

- TOMANBAY, İlhan (2011), *Sosyal Hizmetlerde Açık Öğretim ve Ara Elemanlar: Sosyal Çalışma ve Sosyal Teknikerlik*, Ankara, Sabev Yayınları.
- TUNCER, Murat (2011), “Yükseköğretim Gençliğinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Studies*, C. 6, Sy. 2, ss. 935–948.
- UYGUR, Mutlu ve Yanpar Yelken, Tuğba (2017), “Sınıf Öğretmenliği Adaylarının Memnuniyet Düzeyleri ve Gelecek Beklentisi Algılarının İncelenmesi: Mersin Üniversitesi Örneği”, *Yükseköğretim Dergisi*, C. 7, Sy. 1, ss. 1–9.
- UZUNBACAK, Hasan Hüseyin, Mesci, Hatice ve Uzunbacak, Selcen Deniz (2017), “Adalet Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Mesleki Eğitimden Sonuç Beklentileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, C. 8, Sy. 18, ss. 41-55.
- ÜZÜM, Burcu ve Uçkun, Seher (2015), “Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Öğrencilerinin Demografik Özellikleri İle Kariyer Geleceği Beklentilerinin Ölçülmesi: Kocaeli MYO Örneği”, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, C. 3, Sy. 1, ss. 71-80.
- YARCI, Selman ve Alpman, Polat S. (2015), “Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü Öğrencilerinin İstihdam Sorunları”, *Electronic Journal of Vocational Colleges- 4. UMYOS Özel Sayısı*, ss. 123-129.
- YÖK (1981), “Yükseköğretim Kanunu”, Resmi Gazete, Sayı: 17506, <http://goo.gl/Ht26ps>, Erişim Tarihi: 03 Kasım 2017.
- YÖK (2017), “2016-2017 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri”, https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2017/2017_T1.pdf, Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017